

הירקון 3 בני ברק, מגדלי LYFE בניין B טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

יפעת מידע תקשורת

8.15x36.16	1	עמוד 11	הארץ - כותרת	18/08/2026	98756329-9
מדיניות ההשכלה הגבוהה של ישראל - מאת עמי וולנסקי - 25910					

מי רוצה לנצח את האוניברסיטאות?

מי רוצה לנצח את האוניברסיטאות?

עמי וולנסקי ופרץ לביא

בשל טענה חסרת שחר שחברי המועצה להשכלה גבוהה פועלים כקרטל לקידום האוניברסיטאות בלבד, תוקן בשנת 2000 חוק המל"ג כדי להביא לשינוי הרכב החברים במועצה. היה זה בתום עשור שבו אושרה הקמתם של יותר מ-30 מוסדות חדשים, בעיקר בפריפריה הגיאוגרפית והחברתית של ישראל, ומספר הסטודנטים שולש בתום שני עשורים. התיקון לחוק היה ראשיתו של מסע לפוליטיזציה בוטה של הגופים הרגולטורים של ההשכלה הגבוהה. להתפתחות המתוארת נוסף, החל מ-2003, קיצוץ של 25% בתקציב הביאוניברסיטאות, ובעקבות כך קוצצו כאלף משרות של חברי סגל, מהלך המשול לסגירתה של אוניברסיטה גדולה.

העוינות כלפי המערכת האקדמית צברה תנופה משעה שהוכרו על ההפיכה המשטרית שנמהלה עד מהרה באירועי מלחמת אוקטובר 2023. הביקורת על ממשלת ישראל בעולם נהפכה למלכודת בעבור האקדמיה, והביאה אותה אל סיפו של משבר בשל חרם בינלאומי, חלקו גלוי וחלקו סמוי. חרם זה הוביל לירידה דרמטית בשיתופי פעולה בינלאומיים שלהם השלכה על ההישגים המדעיים; להרתעת חוקרים המכהנים במוסדות אקדמיים בחו"ל לפקוד את ישראל בשל ביקורת על מדיניות הממשלה בארצם; לצמצום כואב של זימון חוקרים ישראלים לכנסים אקדמיים; לאובדן מענקי מחקר לצד צניחה במספר תלמידי המחקר מחו"ל הפוקדים את ישראל ואף לנעילת דלתות בפני הכשרה בחו"ל של משתלמי פוסט־דוקטורט מישראל. זה גם הוביל להודעות של חברי סגל על אי־שובם לישראל בתום שבתון, ולעויבה לחו"ל של חוקרות וחוקרים.

דרוש עוז לתמורה בטרם ייעלמו הישגי האקדמיה הישראלית שנבנו בעמל רב, ועימם ההכרה בה כמעצמה מדעית

הממשלה לא רק שלא התרשמה מהמשבר, אלא אף החלה לפעול לצמצום עצמאותם של המוסדות האקדמיים באמצעות הצעות חוק בתחום שהוא נשמת אפה של האקדמיה – חופש הביטוי. דוגמה לכך הוא החוק שזכה לכינוי "חוק ההשתקה", ובהמשך בניסיון של שר החינוך, שעד כה לא צלח, לאסור על ראשי האוניברסיטאות להתריע מפני פגיעה בעקרונות היסוד של הדמוקרטיה, בנימוק של איסור עיסוק בפוליטיקה. בנוסף החלה הכנסת לעסוק, מעל ראשם של המוסדות והמל"ג, בא־סדרה של פעילות המוסדות, בהתעלם מהאוטונומיה הנתונה להם על פי חוק, ובכללה קביעת אמות מידה לקבלה ללימודים גבוהים, היתר לקיים לימודים בהפרדה מגדרית וחיוב להעניק קרדיט אקדמי על פעולות התנדבות, כאשר הממשלה רואה בחירות המוסדות האקדמיים איום שיש לרסנו.

בעת הדיונים בכנסת ב-1952 בחוק המל"ג הוזכר ח"כ אלי־מלך רימלט, מפני "שעבוד המדע והמחקר... דבר זה היה מקובל בכל משטר טוטליטרי, שהכריז תמיד שהמדע צריך לשרת את העם, ולמעשה היתה הכוונה להכניס את המדע למיטת סדום ולהפכו לכלי שרת ביד השלטון". ואכן, חלפו העשורים ואוהרתו של איש המרכז־ימין הפוליטי של אותם ימים מתגשמת לנגד עינינו. מעמדם של הגופים הרגולטוריים, שנועדו לשמש חייץ בין השלטון לאקדמיה, נשחק עד דק. במהלך הדרגתי השתלטה הממשלה על מל"ג ועל ות"ת באופן שחשף את חולשות ההסדרים הקיימים. החירות האקדמית של המוסדות נתונה כעת תחת איום הולך וגובר.

היטיב לבטא את רוח התקופה והעוינות כלפי האוניברסיטאות פרופ' דודי שוורץ, סגנו של שר החינוך כיר"ר המל"ג, כאשר דיבר על ניצחון באחרונה בכנס אקדמי באשקלון. עולה השאלה, את מי רוצים לנצח? מי כאן אויב? לאן עוד מכוון המאבק בגופים הרגולטוריים ובאוניברסיטאות? דרוש עוז לתמורה בטרם ייעלמו הישגי האקדמיה הישראלית שנבנו בעמל רב, ועימם ההכרה בה כמעצמה מדעית.

פרופ' אמריטוס לביא היה נשיא הטכניון ויו"ר המועצה הלאומית למחקר ופיתוח. פרופ' בדימוס וולנסקי הוא מחברו של הספר "מדיניות ההשכלה הגבוהה של ישראל 2000-2023"

אוניברסיטת תל אביב. העוינות לאקדמיה צברה תאוצה

צילום: אייל טואג